

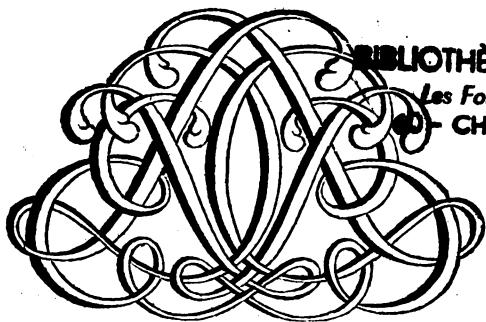
DESIDERII ERASMI
ROTHERODAMI

COLLOQUIA
FAMILIARIA,

Ex Recensione & cum Notis perpetuis
PETRI RABI, Roterod.

Accedunt

Ejusdem Erasmi Conflictus Thaliæ &
Barbariei, Apologia & Utilitas Colloquio-
rum, nec non Laus Morias.

BIBLIOTHÈQUE S. J.
Les Fontaines
CHANTILLY

U L M Æ,

Sumptibus Danielis Bartholomæi, & Filii,
Litteris Christiani Ulrici Wagneri,
M D C C X L V I I.

quod fureris. GU. Illic mundities est? BE. Eadem quæ in convivio, lintea forte lota ante menses sex. GU. Quid interim fit de equis? BE. Ad eandem disciplinam tractantur, ad quam homines. GU. Sed est eadem ubique tractatio? BE. Alicubi civilior est, alicubi durior quam narraui: verum in genere talis est. GU. Quid si ego tibi nunc narrem, quibus modis hospites tractentur in ea parte Italiae quam ¹ Longobardiam vocant; rursus in Hispania, deinde in Anglia, & in ² Walia? Nam Angli partim Gallicos, partim Germanicos mores obtinent, ut ex his duabus gentibus mixti. ³ Wali se prædicant *αὐτόχθονας* Anglos. BE. Quæso te ut narraas. Nam mihi nunquam contigit eas adire. GU. In præsentia non est otium. Nam nauta jussit, adesset ad horam tertiam, nisi vellem relinqui, & habet farcinulam: alias dabitur oportunitas ad satietatem usque garriendi.

¹ Longobardia dicta est magna citerioris Galliae pars, quam Longobardi (populi à longis barbis, ut ajunt, ita cognominati) Albino duce ab Oceano, ultimisque Germaniae oris profecti Italiam intrantes occuparunt.

² Quæ & Cambria dicitur, Britanniae tertia pars.

³ Wali se prædicant *αὐτόχθονας*, id

est, indigenas esse Anglos, & quidem peritissimorum Geographorum autoritate. *Walia* enim, seu *Cambria* antiquissimos continet incolas, avita Britannica lingua utentes, & Anglici sermonis (ex Saxonica aliisque plurimis linguis pessime conflati) prorsus ignaros, unde constat eos esse veros Britannos.

ADOLESCENTIS ET SCORTI.

LUCRETIA. ² SOPHRONIUS.

LU. Euge mi lepidissime Sophroni, tandem nobis redditus es? Nam mihi videris abfuisse seculum. ³ Prima fronte vix te agnoscebam. SO. Quam ob

¹ Meretricis.

² *Sophronius* à *σωφρων*, temperans, prudens. Quasi *σω*; vel *σος* τῶν *σοφῶν*,

cui mens est salva.

³ Id est primo intuitu.

rem, mea Lauretia? EU. Quia pro imberbi nobis redisti ¹ barbatulus. Quid rei est, meum corculum? Nam videre solito ² ~~torvior~~ ^{torvior}. SO. Cupio tecum seorsim colloqui familiarius. LU. Au, au, non solæ fumus, mea mentula? SO. Secedamus in locum secretiorem. LU. Age concedamus in cubiculum interius, si quid libet. SO. Nondum hic locus mihi videtur fatis secretus. LU. Unde iste novus pudor? Est mihi ³ muſeion, ubi repono ⁴ mundum meum, locus adeo obscurus, ut vix ego te visura sim, aut tu me. SO. Circumspice rimas omnes. LU. Rima nulla est. SO. Nullus est in propinquo, qui nos exaudiat? LU. Ne musca quidem, mea lux. Quid cunctaris? SO. Fallemus heic oculos Dei? LU. Nequaquam: ille perspicit omnia. SO. Et angelorum? LU. Illorum oculos non licet effugere. SO. Qui fit igitur, ut non pudeat homines id facere coram oculis Dei, ac testibus sanctis angelis, quod puderet facere in conspectu hominum? LU. Quid hoc novæ rei est? Venisti hic concionaturus? Indue ⁵ cucullam ⁶ Franciscanam, conscende suggestum, & audiamus te, barbatule. SO. Nec istud gravarer facere, si te queam ab isto vitæ genere revocare, non solum turpissimo, verum etiam miserrimo. LU. Quam obrem, ô bone! victus alicunde parandus est, sua quemque alit ars. Hoc est nostrum opificium, hic ⁶ fundus noster. SO. Optarim, mea Lucretia, ut excussa paullisper ista animi

¹ Utitur diminutivo, ut blandiatur.
² Morsior prop. locus Musis & studiis d. stinatus. Hic vero intellige cubiculum secretum.

³ Ornatum muliebrem. Sed forte in hoc loco non solum repositum mundum suum, ut ait, sed & depositum pudorem.

⁴ Respice pag. 191.

⁵ Franciscanorum manachorum cucullus. adeo sanctus Pontificii. habi-

tus est, ut admodum viam ad celum maturet illi, qui in eodem sepultus est. Quare multi, & quidem non indocti, tempore Erasmi vixerunt, qui suprema voluntate, ut Franciscanorum habitu esserentur, mandarunt. De his non semel infra dicendum.

⁶ Id est redditus. Nam fundus reddit provenit annuus. Respice notas in pag. 155.

mi temulentia, rem ipsam mecum confideres. LU. Serva concionem tuam in aliud tempus; nunc ¹ vivamus mi Sophroni. SO. Tu quæstus gratia facis, quid quid facis. LU. Non multum ² aberrasti à scopo. SO. Nihil decedet tuo lucro; dabo quadruplum, ut ³ auscultes tantum. LU. Dic quæ voles. SO. Primum illud mihi responde: Habesne quæ tibi ⁴ male volunt? LU. Non unam. SO. Et quas tu vicissim odisti? LU. Ut merentur. SO. Proinde si possis illis facere rem gratam, faceresne? LU. Citius miscerem illis ⁵ toxicum. SO. Atqui cogita nunc, an illis quidquam potueris facere gratius, quam quod vident te vivere hanc vitam ⁶ dedecorosam, ac miserrimam. Quid autem poteris facere ⁷ molestius iis, qui tibi bene volunt? LU. Sic erat ⁸ fatum meum. SO. Jam quod esse solet omnium difficillimum iis, qui ⁹ deportantur in insulas, aut ¹⁰ relegantur ad extremos orbis barbaros, hoc tu tibi tuapte sponte sumfisti. LU. Quidnam est istud? SO. An non sponte ¹¹ renuntiasti omnibus affectibus, patri, matri, fratribus, fororibus, amitæ, materteræ, cæterisque quoscunque tibi natura conjunxit? Nam & illos tui pudet, nec tu ¹² sustines in illorum venire conspectum. LU: Imo feliciter commutavi affectus meos: pro paucis enim nunc habeo pluri-

¹ *Vivere* Poëtis sæpius pro gaudere, Barbari & late agere. Intelligendum hoc loco est *vivamus* eodem sensu, quo illud Catullus: *Vivamus mea Lesbia atque amemus.*

² *Non aberrare à scopo*, seu scopum attingere proverbialiter dicitur pro rem ipsam conjectura assequi. Respice notas in coll. *Puer* pag. 61.

³ *Ausculto te*; id est audio. *Ausculto tibi*; id est obedio.

⁴ *Invident*, male precantur.

⁵ *Toxicum* venenum *πάρα τὸ τὸξά*: nam succo venenoso tela sua, tegebant

Barbari.

⁶ Turpem.

⁷ De fato supra non semel.

⁸ *Deportari* dicuntur, quibus aqua & igni interdictum est, vel quibus princeps locum exilii assignavit.

⁹ *Relegati* dicuntur, quibus ignominie, aut pœnæ causa necesse est abesse à patria, vel quovis alio loco: senatus consulto, aut edicto magistratum.

¹⁰ Intellige hic *renunciare pro venia*: re, vel tanquam mortuis dicere vale.

¹¹ Audes.

plurimos, quorum tu es unus, mihi ¹ fratris loco semper habitus. SO. Mitte jocos, ac rem ipsam, ut habet, expende serio. Quæ tam multos habet amicos, ea nullum habet amicum, mihi crede, Lucretia. Nam qui ad te ² comitant, non habent te pro amica, sed pro matula potius. Vide quo te ipsam dejeceris, misera. Christus te tam caram habuit, ut te suo sanguine redemerit, ut te cœlestis hæreditatis confortem esse voverit; & tu te facis ³ cloacam publicam, ad quam comitant quilibet fordidi, impuri, scabiosi; suamque spurcitiã in te repurgant. Quod si nondum ejus lepræ contagium, quam vocant ⁴ scabiem Hispanicam, attigit te, non diu poteris effugere. Quod si fiat, quid te infelicius, etiamsi cætera essent ⁵ secunda, putas & fama? Quid aliud eris, quam vivum cadaver? Matri gravabaris esse morigera; nunc servis ⁶ lenæ turpissimæ. Parentis audire monita tædebat; heic sæpe tibi vapulandum est ab ebriis & infanis scortatoribus. Pigebat aliquid operis facere domi, quo victum quærerēs; heic quos tumultus, quæ pervigilia ⁷ sustines? LU. Unde nobis hic concionator novus? SO. Jam mihi & illud fac cogites. Iste forma flos, qui tibi conciliat amatores, brevi defluserit. Quid tum facies, misera? Quod sterquilinum te fuerit abjectius? Fies ex meretrice lena. Non omnibus contingit ista dignitas: & si contingat, quid sceleratius, aut quid diabolicæ malitiæ vicinius? LU. Vera sunt, mi Sophroni, propemodum, quæ dicis, omnia. Sed unde tibi ista nova sanctimonia, qui solebas esse nugator omnium nugacissimus? Nemo

¹ Immo vero nomen *fratris* obsecrum. nam inter impudicos habet significationem, ut ex Pettonio constat.

² Sæpius accedunt.

³ Vere meretrix *cloaca* dicitur, i e omnium purgamentorum receptacu-

⁴ Respice *Diverforia*.

⁵ Felicia.

⁶ *Lena* mulier, quæ scortis prostituendis quæstum facit. *Lena*, Vir.

⁷ Suffers, toletas.

Nemo te uno frequentius aut intempestivius huc commeabat. Audio te fuisse Romæ. SO. Fui. LU. Atqui inde solent redire¹ deteriores; quo pacto tibi diversum accidit? SO. Dicam: quia non eodem animo, modoque Romam adii. Cæteri fere ideo eunt Romam, ut redeant deteriores: & ad eam rem ibi suppetunt affatim occasiones. Ego cum probo viro profectus sum, cujus hortatu pro lagena libellum mecum attuli, Novum Testamentum ab Erasmo² versum. LU. Ab Erasmo? Ajunt illum esse³ sesquihæreticum. SO. Num & huc pervenit illius viri nomen? LU. Nullum celebrius apud nos. SO. Vidistin⁴ hominem? LU. Nunquam; sed optarim vidisse, de quo tam multa audivi mala. SO. Fortassis à malis. LU. Imo a viris reverendis. SO. A quibus? LU. Non expedit dicere. SO. Quam ob rem? LU. Quia si tu⁵ effutires, & res permaneret ad illos, meo quæstui non minima portio decederet. SO. Ne metue lapidi dixeris. LU. ⁶ Admove aurem. SO. Inepta, quid opus est admota aure, cum simus foli? an, ne Deus exaudiat? Pro Deum immortalem, video te piam meretricem, quæ ⁷ mendicos subleves⁷ eleemosyna. LU. At ego ex istis mendicis plus capio lucri, quam ex vobis divitibus.

¹ Roma vulgus hominum peregrinantium deterius redire jam dudum in proverbium abiit. Hinc Belgæ, *Quis propior Romæ, eo pejor Christianus*.

² Nempe à Græco in Latinum.

³ Q. d. plus quam hæreticum. Non ubique bene audiebatur Erasmus, monachis præsertim invisus, quod eorum larvam detrahere studebat. Hæretici unde & qui dicti vide infra in notis *Inquisit. de fide*.

⁴ Garriendo divulgares. *Effusivè*, teste Donato, proprie est *effundere*. Translatio est à vase *Futis* nomine: quod paulo ore, fundo acuto instabile, nihil profusus continet, unde *sutis* ejusmodi

dicitur, ut nihil intrà se contineat, & semper inanis sit. Terent. Phorm. Act. 5. Sc. 1. *Ne vos forte imprudentes forni effutiretis*.

⁵ Est hoc usu receptum, ut res silendas, etiamsi dulo soli sint, tamen qui loquitur dicat voce submissiore, quam nihil sit opus.

⁶ Sophronius, quasi jam intellecta te secreta, videt meretricem, quæ à mendicis (i. e. Monachis mendicantibus) frequenter invitebatur. Sic solet Erasmus ubique hæc animalia perstringere.

⁷ Vocis hujus significationem revisite in notis *Conv. Relig.*

bus. SO. Spoliant matronas bonas, ut effundant in meretrices malas. LU. Sed perge de libro. SO. Faciam, & ¹præstat. Ibi me docuit ²Paulus, qui nescit mentiri, quod nec scorta nec scortatores regni cœlestis hæreditatem consequentur. Hoc ubi legissem, sic cœpi cogitare apud me: modica res est, quam exspecto ex hæreditate paterna, & tamen malim ³renuntiare scortis omnibus, quam à patre exhæredari: quanto magis cavendum est, ne me exhæredet pater cœlestis? Et adversus exhæredantem aut ⁴abdicantem patrem, aliquod præsidium porrigit humanæ leges: adversus exhæredantem Deum, nihil est ⁵suffragii. Itaque mihi protinus interdixi omnem scortorum usum. LU. Si quidem possis continere. SO. Bona continentia pars est, ex animo continentem esse velle. Postremo superest extremum mali remedium, uxor. Romæ in ⁶Pœnitentiarii sinum totum ⁷Augiæ stabulum effudi: is multis prudenter hortatus ad puritatem animi & corporis, ad sacram lectionem, ad crebras preces, ad vitæ sobrietatem, pro pœna nihil aliud indixit, quam ut flexis genibus ad summum altare dicerem psalmum. Miserere mei Deus: & si mihi suppeteret pecunia, darem egenti cupiam ⁸Carolinum unum. Admiranti mihi quod pro tot scortationibus tantillum pœnæ infigeret, satis facete respondit; Fili, inquit, si vere pœnitet, si vitam commutas, ⁹nihil moror pœnam: sin perges, ipsa libido tandem abs

1 Satius est.

2 Sc. ad Ephesios c. 5. v. 5.

3 Respice pag 287.

4 Curam filii abjicientem.

5 Auxilii.

6 Pœnitentiarius, vox nequaquam optimæ notæ, significat sacrificium Pontificium, qui confessionem exaudit, & confesso aliquam pœnam, quo pœnitentiam peccatorum exprimit, ferre jubet.

7 Id est, omnia peccata mea. Augiæ stabulum proverbialiter dicitur de diu collectis sordibus. Originem traxit adagium à fabula Augiæ, qui fuit Rex Elidæ. Is habuit bubile ter mille boum capax, immensa simi-copia triginta annis congesta referrum, quod cum Herculi purgandum locavisset, Hercules Alpheum fluvium eo immisit.

8 Quem florenum vocant.

9 Non curo.

1 Vide

abs te plus satis pœnarum exiget, etiamsi sacerdos non indicat. Me vide lippum, ¹ tremulum, incurvum: at olim talis eram, qualem te hactenus fuisse prædicas. Sic ego resipui. LU. Ergo, ut video, perdi meum Sophronium. SO. Imo lucrifecisti. Nam ante perierat, nec sibi amicus, nec tibi. Is nunc te vere amat, ac tuam ² fitit salutem. LU. Quid igitur suades, mi Sophroni? SO. Ut quam primum te subducas ab ista vita. Adhuc puella es; quod contractum est ³ labis, potest ⁴ elui. Aut nube marito; nos aliquid ad dotem conferemus: aut confer te in ⁵ collegium aliquod sacrum, quod ⁶ lapsas recipit: aut commutato loco dedas te in familiam alicujus honestæ matronæ. Ad horum libet offero tibi ⁷ operam meam. LU. Amabo te, mi Sophroni, circumspicito; sequar tuum consilium. SO. Sed interim ⁸ hinc te submoveto. LU. Hui tam cito? SO. Cur non potius hodie, quam cras, si dilatio damnum habet, mora periculum? LU. Quo me vertam? SO. Colliges omnem ⁹ mundum tuum; eum trades mihi vesperi: famulus clam deferet ad fidelem matronam: aliquanto post ego te ¹⁰ producam, veluti deambulandi gratia: apud eam matronam latitabis meo sumtu, donec tibi ¹¹ prospexero. Id fiet brevi. LU. Age mi Sophroni, trado me totam in tuam fidem. SO. Gaudebis ¹² olim factò.

CON-

¹ Vide Terent. Eun. Act. 2. Sc. 3.

² Valde desiderat.

³ Turpitudinis.

⁴ Metaph. à vestibus commaculatis.

⁵ In collegium? Siccine ais Erasme?

Quorsum vero, an, ut supra dixisti, nuberet crasso monacho?

⁶ Quæ peccatum graviter. Ita vero solent monasteria quoscunque malef-

cos patria profugos recipere, & religiosorum ordini adscribere.

⁷ Auxilium, officium.

⁸ Ex hoc lupanari, quod inhabitas.

⁹ Respice ad caput hujus colloq.

¹⁰ Ducam in publicum.

¹¹ Consulero.

¹² Postea.